

ՎԻԳԵՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԱՅՔԱԶՅԱՆ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԱՎԱՆԴՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հայ Եկեղեցու Առաքելական ավանդության մասին հիմնական սկզբնաղբյուրներն են V դարի պապմինչների երկերը, հատկապես՝ Մովսես Խորենացու «Պարմութիւն Հայոց»-ը, ինչպես նաև «Կանոնագիրք Հայոց»-ը և «Կնիք հաւարոյ»-ն: Եկեղեցու ավանդության մասին հստակ գիտական և աստվածաբանական ձևակերպումներ են տրված հայրախոսական երկերում: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ներսես Դ. Կոլայեցին (Շնորհալին, կթղ. 1166-1173 թթ.) «Հայ Եկեղեցու ավանդության» ակունքների մասին գրում է. «Առ մեզ միայն հաստատվել ատանդութեամբ ի Սրբոյն Գրիգորէ»: «Նոր բառցիրք Հայկազեան լեզուի» երկհատորյակում «Եկեղեցու ավանդության»-ը հետևյալ ձևակերպումն է տրված. «Վարդապետութիւն կամ խորհուրդ հաւարոյ, եւ ուսմունք Եկեղեցոյ»¹:

Ներկայումս ստվարածավալ գրականություն գոյություն ունի Հայ Եկեղեցու ավանդության շուրջ՝ կապված Ազաթանգեղոսի, Մովսես Խորենացու, Փավստոս Բուզանդի, Ղազար Փարպեցու երկերի բնագրային և պարամագիտական հետազոտությունների հետ: Հայտնվել են իրար հակադրվող, նույնիսկ իրարամերժ կարծիքներ, որոնցում քննարկվում են պարմական հավաստիության, ավանդություն լինելու (ըստ միջավայրի՝ հայկական, ասորական, հունական) և պարմականության սկզբունքների հիմնահարցերը:

Հավարքի, ավանդության և գիտության մասին խոսելիս պետք է հիշել Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոս Գարեգին Ա Նովսեփյանի (կթղ. 1943-1952 թթ.) արտահայտած խորիմաստ մտքերը: Հավարքի մասին նա գրել է. «Հաւարոյ աշխարհն է բարձրագոյն գաղափարականի եւ բարոյական գեղեցկութեան աշխարհը, որ հակադրութիւնն է եւի, շահախընդրութեան, բռնակալութեան եւ փառամոլութեան աշխարհի»²: «Գիտություն և Եկեղեցի» հոդվածում Գարեգին Նովսեփյանը կրոնի ու գիտության մասին գրել է. «Իսկական գիտութիւնը հետամուտ է միմիայն ճշմարտութեան, իսկ ճշմարտութիւնը ազատութիւն (Յովհ. Ը 32) եւ զօրութիւն է պալիս մարդուն... Պարմութեան ընթացքը գիտութեան եւ Եկեղեցու սերտ դաշնակցութիւնն է... Եկեղեցու համարեայ բոլոր մեծ պաշտօնեաները իրենց անձի մէջ կրօնականի հետ միացրել են եւ գիտութեան տարրերը... Աստուածաբանութիւնը իր էութեամբ պարմական գիտութիւն է, որովհետեւ նորա ուսումնասիրութեան նիւթը պարմական տուեալներն են, այսինքն՝ քրիստոնէական կրօնը իր էութեամբ, ծագմամբ, զարգացմամբ եւ ներկայ վիճակով... Պարմութիւնը մարդկային հոգու գիտակցութիւնն է ընդհանրապէս, իսկ կրօնը՝ նորա ամենախորին խորհուրդը... Քրիստոնէական կրօնի եւ Եկեղե-

¹ «Նոր բառցիրք Հայկազեան լեզուի», հ. Ա, Վենետիկ, 1836, Երևան, 1979, էջ 390:

² «Հայաստանեայց Եկեղեցի», օգոստոս, 1940:

ցու մասին մեր գիտակցությունը սրող պարամական գիտությունը աստվածաբանությունն է... Եկեղեցական հոգևոր զենքը գիտությունն է...»³:

Գարեգին Ա Կաթողիկոս Հովսեփյանը Սրբազան Ավանդության և գիտության մասին էլ ասում է. «Ներկայ եկեղեցականներս շատ բանով երախտապարտ ենք մեր նախորդներին: Նոքա, մինչև իսկ ներկայ մարքով գիտություն չունենալով հանդերձ, իրենց հաապարմութեամբ, աւանդապահութեամբ, նախանձախնդրութեամբ պահպանել են նախնեաց թողած ամենամեծ ժառանգությունը, բայց այսօր անհրաժեշտություն է դարձել, որ նախայիշեալ յարկությունների վերայ աւելանայ եւ գիտութեան ոգին: *Ասանդությունը երկար ժամանակ պահպանում է սրբազան ժառանգությունները, բայց առանց գիտությունը կենդանացնող միջոցների եւ աղօտանում է եւ կորցնում իր զօրութիւնը*»⁴:

Եկեղեցու ավանդության նշանակության գիտական, աստվածաբանական և գրական քննարկումների հարցը չի ժխտվել և մեծ տեղ է գրավել անվանի հայագետների՝ պարմաբանների, բանասերների, գրականագետների հետազոտություններում, քանզի այն նաև գիտական խնդիրների ոլորտին է պատկանում:

Հայ Եկեղեցու հայրապետությունը հիմնվեց Թադեոս և Բարդուղիմեոս առաքյալների կողմից, ուստի Հայոց Եկեղեցին անկախ, ինքնուրույն և ինքնագլուխ Եկեղեցի է: Հայ Եկեղեցու Աթոռը առաքելական է, այն եպիսկոպոսապետական հաջորդականությամբ հասել է մինչև Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ, որը կարելի է համարել Աստուծո կողմից փրված մի պարզ: Այս միտքը համահունչ է հայ միջնադարյան պարմագրության ոգուն և առավել ցայտուն դրսևորվել է Մովսես Խորենացու «Պարմութիւն Հայոց»-ում, քանզի Պարմահայրը մինչ իր ժամանակները հասած Հայոց ամբողջական պարմության հոգևոր առանցքը հերկյալ բնորոշմամբ է ներկայացրել. Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ «ի ծերութիւն պարարութեան հոգևորի գմեզ ժողովեաց ի փառս եւ ի գովեստ Աստուծոյ»⁵: Պարմահոր այս միտքը կարելի է համարել հայ պարմագիտական և աստվածաբանական գոհարներից մեկը:

³ «Արարադ», օգոստոս-սեպտեմբեր, 1900:

⁴ Գարեգին Ա Կաթողիկոս. Ղևկի Լոյս և Կեանք, Երևան, 1994, էջ 30, 97-103:

⁵ Մովսես Խորենացի, Պարմութիւն Հայոց, Երևան, 1991, Գիրք Բ, գլ. ՂԱ, էջ 245: